

Het "vergissings"bombardement op Nijmegen op 22 februari 1944

Het geallieerde bombardement op Nijmegen op 22 februari 1944 is een zwarte dag die in het geheugen van de Nijmegenaren werd gegrift. Op deze dag wordt de stad door de geallieerden gebombardeerd, een ongepland bombardement van de United States Army Air Forces zoals lang werd volgehouden. De ravage was onbeschrijflijk. In termen van aantallen slachtoffers was het een van de grootste bombardementen op een Nederlandse stad tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Een groot deel van de historische binnenstad werd door Amerikaanse vliegers verwoest, waaronder de beroemde, uit de 13e eeuw daterende Grote of Sint-Stevenskerk. Ook de Sint-Augustinuskerk, de Sint-Franciscuskerk (Doddendaal), Sint-Dominicuskerk (Broerstraat), Sint-Petrus Canisiuskerk (Molenstraat) en het spoorwegstation, het eigenlijke doelwit, werden ernstig beschadigd.

De geplande aanval was onderdeel van de zogenaamde "Big Week" (officiële naam "Operation Argument"), een reeks van geallieerde bombardementen op Duitse vliegtuigfabrieken om de Luftwaffe aanzienlijk te verzwakken in de voorbereiding van D-Day (juni 1944). Op 20 en 21 februari waren de eerste bombardementen uitgevoerd.

Op de derde dag van de grote geallieerde luchtoperatie 'Big Week' die voor die 22e februari de Duitse steden Schweinfurt, Gotha, Aschersleben en Halberstadt ten doel had, stegen 's ochtends om 9:20 177 Amerikaanse bommenwerpers van het type B-24 Liberator (afb. 1), begeleid door enkele tientallen jagers van het type P-28,

Afb. 1 Liberator B24 bommenwerper

Afb. 2 Messerschmitt Bf 109 jachtvliegtuig

Het was bij de geallieerde luchtmacht destijds gebruikelijk dat, als door omstandigheden het primaire doelwit niet kon worden bereikt, er secundaire doelwitten werden aangevallen als dat goed uitkwam. Dit werden gelegenhedsdoelen (*targets of opportunity*) genoemd. Omdat een bombardementsvlucht riskant en duur is (vanwege vijandig vuur en brandstof) en het hoofddoel dikwijls niet kan worden geraakt, kan met een gelegenhedsbombardement de vijand alsnog

Afb. 3 Kaart van de Gothaer Waggonfabrik

P-47 en P-51 op vanuit de vliegbasis RAF Bungay bij het Engelse dorpje Flixton. Zij vlogen richting de Duitse stad Gotha met als doelwit de Gothaer Waggonfabrik, waar onder andere Messerschmitt-jachtvliegtuigen (afb. 2) werden gemaakt. Hiervoor moesten vier uur lang over Duits grondgebied vliegen, wat het tot een zeer riskante missie maakte. Als Gotha (afb. 3) niet kon worden bereikt, dan was Eschwege (afb. 4) het doel, en als dat ook niet lukte, dan moesten de piloten zelf op de terugweg naar Engeland een gelegenhedsdoel in Duitsland uitzoeken.

een belangrijke slag worden toegebracht, waarmee de operatie toch nog een gedeeltelijk succes kan worden en de inzet deels worden beloond.

Omdat het wolkendek die dag bijzonder hoog lag, konden de vliegtuigen zich niet goed verzamelen en raakten sommigen elkaar al snel kwijt. Een aanzienlijk aantal bommenwerpers brak daarom al een kwartier na het opstijgen hun missie af en keerde terug. Nog boven de Noordzee werden de Amerikanen onverwacht beschoten door Duitse jagers.

Afb. 4 Roodfrankering van de stad Eschwege

Toen de groep eerder op de dag Nijmegen om 12:14 passeerde, gaf de uitkijkpost in de Sint Stevenstoren een signaal door aan seinwachter Van Os in de alarmcentrale in de Goffert. Die liet het luchtalarm afgaan en de Nijmegenaren zochten dekking in schuilkelders tot de kust veilig was. Kort daarna rond 13:00, zo'n 10 mijl voorbij de Nederlands-Duitse grens, kregen de bommenwerpers van het commando te horen dat de aanval moest worden afgeblazen omdat het boven Gotha te bewolkt zou zijn voor een effectief bombardement; men kreeg het bevel om terug te keren naar Engeland. Ook Eschwege lag nog ver buiten bereik.

Tegelijkertijd omkeren met honderden vliegtuigen die in formatie moesten blijven vliegen was erg moeilijk en werd een grote chaos, waarbij de groep uiteenviel in verschillende eskaders die zelf allemaal de weg naar Engeland terug zochten. Onderweg keek men naar gelegenheidsdoelen en uiteindelijk werden Arnhem, Nijmegen en Enschede uitgekozen en aangevallen. In Nijmegen werd het spooremplacement het doel.

Het spoorweggebied van Nijmegen (afb. 5) was aangemerkt als zo'n gelegenheidsdoel, omdat bekend was dat de Duitsers het gebruikten voor wapentransport. Er stond bovendien druk op de vliegers om vooral maar iets te bombarderen, omdat het met ongebruikte bommen onveilig landen was.

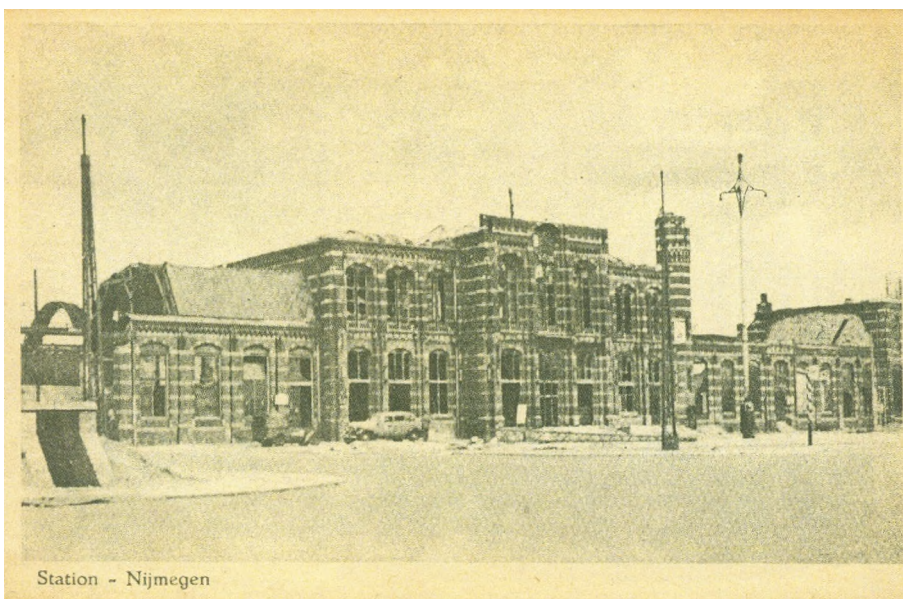
Seinwachter Van Os had om 13.16 uur het signaal veilig gegeven. Om onduidelijke redenen werd de tweede keer geen signaal doorgegeven toen 14 van de vliegtuigen terugkeerden in het Nijmeegse luchtruim, luttele minuten daarna, waardoor er deze keer niet ruim van tevoren massaal dekking werd gezocht. Naderhand verklaarde Van Os dat hij pas weer het luchtalarm af liet gaan toen hij explosies hoorde vanuit het stadscentrum.

Veel mensen waren de straat weer opgegaan en zagen de vliegtuigen op de stad afkomen en hun bommen afwerpen. In een lange roffel vielen er om 13.28 uur 144 stuks 500-ponds brisantbommen op het stadshart; 150 splinterbommen kwamen voornamelijk neer op het Kelfkensbos en het Stationsplein.

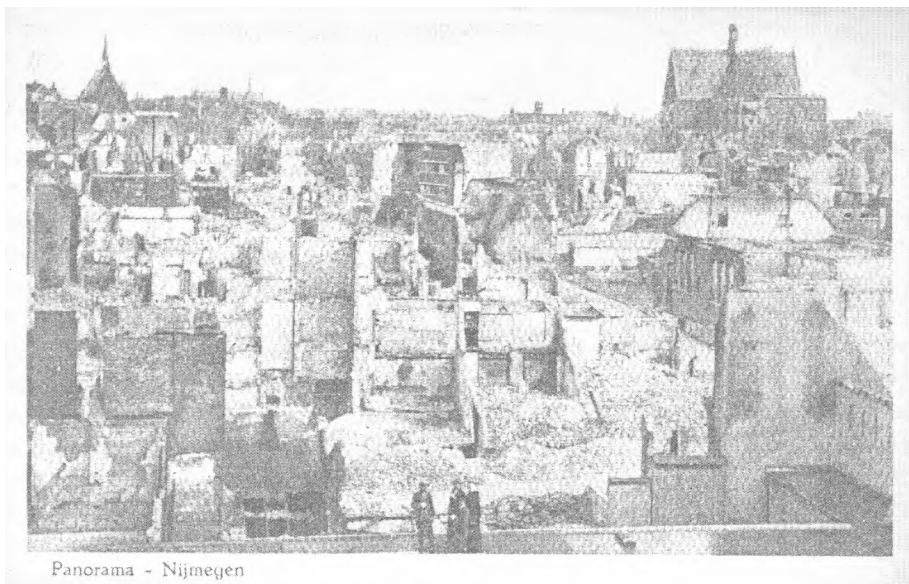
Het eigenlijke gelegenheidsdoel, het stationsterrein, krijgt te maken met enkele voltreffers van brisantbommen

en een regen van splinterbommen. Maar door onervarenheid van de vliegers, slechte richtlijnen en verkeerde inschattingen kwamen de bommen echter voor een groot deel ook midden in het centrum van de stad terecht met alle desastreuze gevolgen van dien. De verwoesting was groot, evenals het aantal doden.

Het eskader dat naar Nijmegen vloog, bestond uit twaalf Liberators van de 446e BG (Bombardementsgroep), waarbij twee verdwaalde Liberators van de 453e BG zich aangesloten hadden. De vliegers waren van tevoren slecht geïnformeerd over of Nijmegen een Nederlandse of Duitse stad was, of door Duitsers bezette steden wel of niet mochten worden gebombardeerd en zo ja op wat voor manier, en men was nalatig in het uitzoeken welke steden men precies ging bombarde-

Afb. 5 Het station van Nijmegen voor en na het bombardement

Afb. 6 Totaal overzicht van de stad

ren, mede door miscommunicatie vanwege technische problemen zoals een vastzittende zendsleutel van een van de radiotelegrafisten.

Het bombardement had honderden doden en gewonden tot gevolg en de materiële schade was enorm. Achteraf beweerden officiële geallieerde bronnen dat de piloten dachten dat zij nog boven Duitsland vlogen en Nijmegen hadden aangezien voor de Duitse steden Kleef of Goch. Sommige vliegers verklaarden echter zelf een uur na de landing in Engeland al dat ze Nijmegen hadden gebombardeerd en een navigator meldde dit al in de lucht vlak na het bombardement.

Een kleine rondgang door de stad geeft een beeld van de totale ravage.

Boven op de toren van de Sint-Stevenskerk (afbeelding 7 op de voorkant van

deze Novioposta) was een bewakingspost van het luchtverkeer. De kerktoeren kreeg bij het bombardement een voltreffer en het bovenste gedeelte van de toren stortte in tot en met de klokkkamer en ook de zuiderzijbeuk werd grotendeels weggeslagen. De torenresten kwamen op de zakenpanden en huizen van de Stikke Hezelstraat terecht. Ook de winkels aan een zijde van de Stikke Hezelstraat werden geraakt door de bommen en grotendeels weggevaagd. De Sint-Stevenskerk is gelukkig verder niet het slachtoffer geworden van de vele branden die toen in de stad woedden.

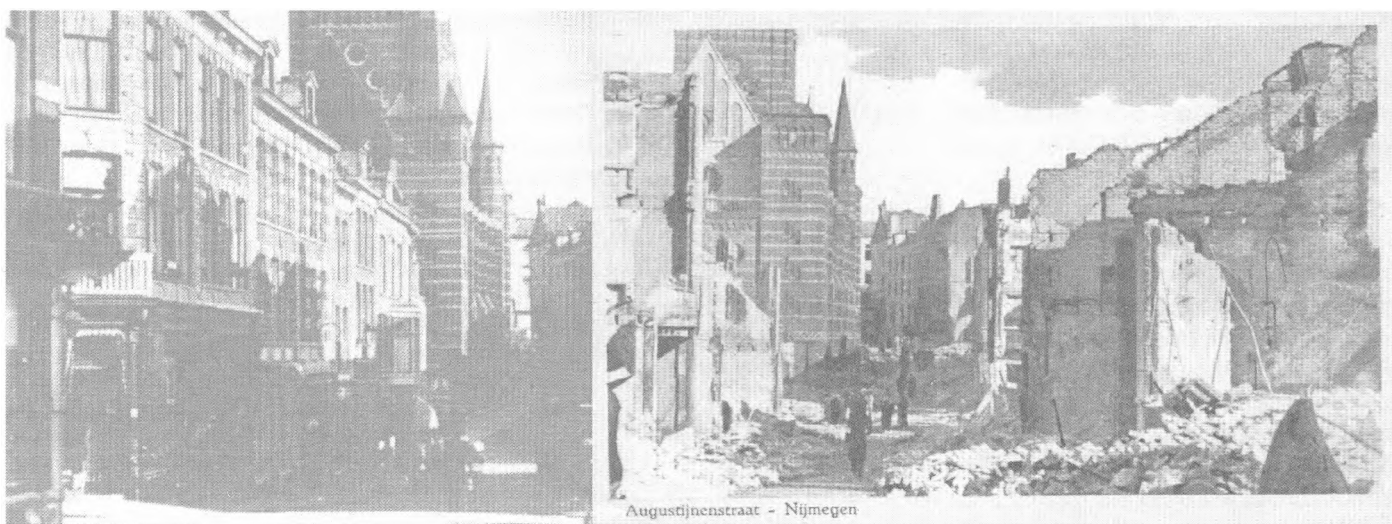
Het Kronenburgerpark met de kruittoren en het Rondeel werden tijdens het bombardement niet geraakt. In het Kronenburgerpark waren op verschillende plekken schuilkelders aangelegd. In het Rondeel vonden veel inwoners tijdens de oorlog een veilig heenkomen.

In de aangrenzende Kronenburgersingel werd het huis van dokter Peljak door een brisantbom getroffen. Ook in de Vredestraat en de Nieuwe Marktstraat vielen vele bommen. De Lange Hezelstraat is vrijwel volledig gespaard gebleven van bommen en branden.

De Doddendaal (afb. 8) was na het bombardement één grote vuurzee. De straat bestond overwegend uit kloostergebouwen (o.a. Titus Brandsma had hier verbleven!) en het katholieke weeshuis alsmede de parochiekerk, de Sint-Franciscuskerk. Verder waren er magazijnen, de pakhuizen van houthandel Emmerik en enkele woningen te vinden. De Doddendaal werd niet alleen door bommen getroffen, maar brandde ook af. De nabijge Parkweg kon behouden blijven met bluswater uit de vijvers van het Kronenburgerpark.

De Hessenberg was een zijstraatje van de Hezelstraat de "berg" op. Hier bevonden zich in die dagen De Gelderland en een klooster en een gedeelte van het katholieke Weeshuis. Het kindergebouw van het Weeshuis werd bij het bombardement volledig weggeslagen.

De Houtstraat begon bij de Hezelstraat en liep met een boog door tot aan het kruispunt Broerstraat-Pauwelstraat. Op hetzelfde kruispunt kwam indertijd ook de Oude Varkensmarkt uit. Op de hoek van de Houtstraat met de Stikke Hezelstraat was de bekende bazar van Glaser te vinden. De Houtstraat is bij het bombardement volledig verwoest. Winkels als juwelier

Afb. 9 Augustijnenstraat. Links voor, rechts na het bombardement

Afb.8 Doddendaal

Courbois, Holland schoenen en Kloosterman gingen verloren.

Ook de Bloemerstraat ging totaal verloren. Wat niet gebombardeerd was, ging in vlammen op. De straat kende veel kleinere zaken. Er zaten verschillende kappers, sigarenzaken, groentenwinkels en cafés.

De Augustijnenstraat (afb. 9) bestond uit een indrukwekkend kerkcomplex aan de ene kant, en magazijnen en winkels aan de andere kant. De straat diende als ontsluitingsweg van de Grote Markt. Alles overheersend in de straat was de dekenale neogotische Sint-Augustinuskerk van architect Pierre Cuijpers. De belforttoren van de Sint-Augustinuskerk was net iets hoger dan de Stevenstoren. Van de zakenpanden en cafés in deze straat bleef weinig meer over.

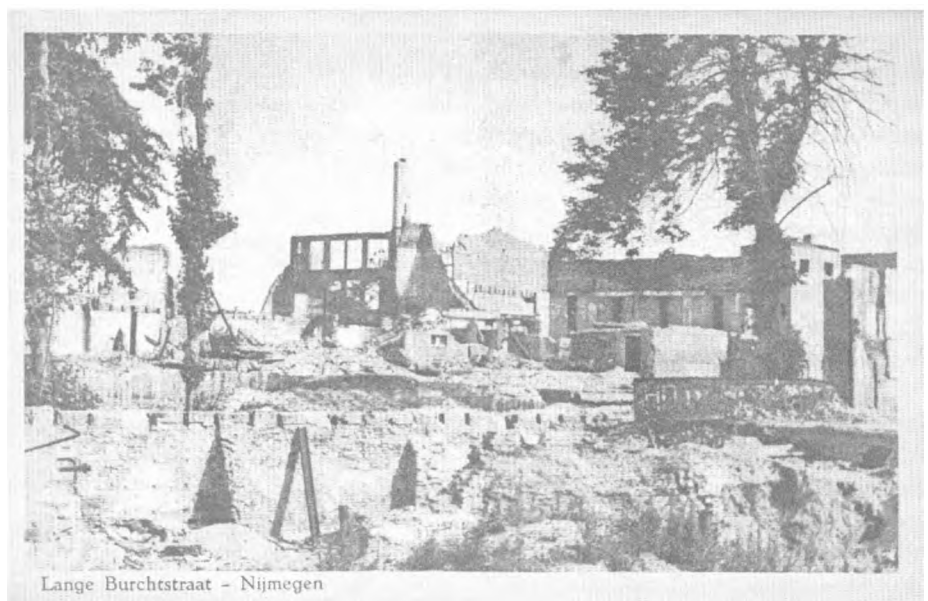
De binnenstad telde talloze intieme straten en gasjes zoals Kaaskorversgas, Rozenkransgas, de Eenigheid, de Zeigelbaan en de Oude Varkensmarkt. Bij het bombardement zijn deze straten voor eeuwig verdwenen. Nadat de eerste bommen op het centrum waren gevallen ontstonden op veel plekken grote branden, ook in de omgeving van de Grote Markt. Het pand van V&D aan de Grote Markt, waar ook de Duitse Feldpost was ondergebracht, stond direct in lichterlaaie.

De Pauwelstraat was geen winkelstraat maar een woonstraat met herenhuizen. De straat verbond de verdwenen Oude Stadsgracht met de Houtstraat. De kruising van de Broerstraat

De Burchtstraat bestond vroeger uit twee delen, de Lange Burchtstraat (afb. 10) en de Korte Burchtstraat ter hoogte van het Stadhuis. Het was een straat met prominente winkels en hostels. De straat werd in het midden door het bombardement getroffen. Enkele panden, waaronder Modemagazijn Haspels, ter hoogte van de Marikenstraat, werden tijdens het bombardement weggevaagd. Café-restaurant Metropole ging in vlammen op.

In de Lange Burchtstraat werden de kleuterschool en het hoofdgebouw van de nonnen van St. Louis getroffen. De vlammenzee was enorm en bemoeilijkte het reddingswerk.

Bij het bombardement werden behalve de Sint-Petrus Canisiuskerk in de Molenstraat enkele panden op de hoek met de Ziekerstraat getroffen, o.a. Modehuis Kreymborg, 't Jaegershuis

Afb. 10 Lange Burchtstraat

en de Pauwelstraat werd getroffen door meerdere brisantbommen waardoor vele doden vielen en veel panden in een ruïne veranderden.

De tussen Mariënborg en Ziekerstraat gelegen Houtmarkt en de directe omgeving werden in een puinhoop veranderd. Een rustiek stukje Nijmegen met het café Jan Thuis (Heineken, 10 ct!) zijn verdwenen. Rond de Mariënborgkapel, de Oude Stadsgracht en Wintersoord is op de 22e februari slechts een enkel pand verwoest door het bombardement. De Hertogstraat en de daarachter liggende scholen werden niet getroffen.

en een kapperszaak. Iets verderop in de Korte Molenstraat werd ook de fruitwinkel van de familie Bos volop getroffen.

De resultaten van het bombardement op Nijmegen zijn vastgelegd op een serie fotokaarten die in 1945 door uitgever A.A. van der Borg werd uitgebracht. In dit artikel ziet u enkele van die kaarten.

De volledige serie kaarten is te zien op de tentoonstelling van Novio-Fair.

Jan Op den Camp

NOVIOPOSTA

In dit nummer

Handstempels deel 7, Bestellers-
stempels

Nijmegen, het "vergissings"
bombardement

Afb. 7 De gehavende St.
Stevenskerk.

Deze afbeelding behoort bij het
artikel over het bombardement van
Nijmegen.

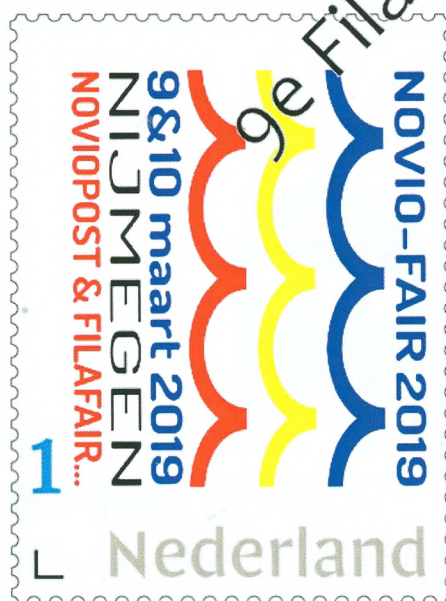
Redactie:
J. Mulder
J. Spijkerman
J.M.A.G. Stroom

Fotografie:
W.A. v.d. Wagt

Basis ontwerp:
L. Thijsen

Illustraties:
vacature

Expeditie:
F. Piers
Tolhuis 35-17
6537 NN Nijmegen
Tel. 024-3444208

Hierboven de twee algemene persoon-
lijke postzegels vanwege NovioFair en
de 9e Filafair.

